

Slavko Kolar

*Mi smo
za pravicu*

eLektire.skole.hr

Služavka uđe u sobu i reče:

- Gospon doktor, jedan bolesnik vas traži.
- Kakav bolesnik?! – obrecnu se doktor mrzovoljno. Cura slegnu ramenima.
- Nekakav muž... Mislim, da je z Bikovskoga Vrha i da je sim već dohajal. Nemre dobro govoriti i rubec pod nosom drži. Meni se vidi da mu je gubec razbit...

Rekavši to ona prasnu u smijeh, a doktor, videći je onako masnu od kuhinjskog znoja, zdepastu i nezgrapnu, kako je, smijući se, razjapila velika usta i pokazala konjske zube, pomisli s nervoznim uzdahom:

- Ah, divno je biti tako zdrav i tako glup kao ova naša Jalža – a onda će joj glasno i ljutito: – Reci mu neka malo pričeka.

Djevojka ode, a doktor Mirko Kotarski osta ležeći na otomanu. Pokraj njega rasule se po podu novine koje je on bio s gađenjem odbacio.

Kao obično, tako se i danas odmah poslije ručka povukao u svoju ordinaciju da tu u miru na starom kožnatom otomanu, malo zaklonjen od bučnih debata svojih sinova, od zano-vijetanja ženina i od ostale kućne graje, popuši koju cigaretu, pročita ili barem prolista *Obzor* i *Politiku* i prodrijema pola sata.

Međutim sad mu se već nekoliko noći i dana ne spava nimalo. Teška nemoć i žalost obuzela ga svega i još mu neka odvratnost, gadljivost od svega, a najviše od sama sebe, sjela na dno želuca. Da mu je zaspati, utonuti u ništavilo, sasvim nečujno, kradom nestati i umrijeti...

Stvar je započela, razvijala se, pa i svršila se sasvim banalno.

Počelo je s izborima.

Doduše, izbori i nisu sasvim banalan događaj. Oni čak unose, ne samo u javni život nego i u život najskromnijeg činovnika, neku naročitu nervozu, a katkad i raspoloženje sasvim romantično. Nikad ne znaš što će ti donijeti, i tu je teško biti pametan. Zato oni djeluju neki put čisto filozofski, sileći na razmišljanje ne samo o kandidatima nego i o općim i vječnim istinama i neistinama života i o tzv. posljednjim stvarima.

Pa opet, pokraj svih tih raznolikih uzbuđenja, doktoru Kotarskom poslije izbora ostajaše otužni okus najbljutavije svakidašnjice. Možda mu je to ostalo još iz djetinjstva kad mu otac, skromni seoski učitelj, prigodom jednih Khuenovih¹ izbora na naivno dječачko pitanje: »Tata, šta su to izbori?!« odgovorio ljutito: »Ne pitaj gluposti!... Bolje je da ne znaš!«

Ali sada, godine 1935, izuzetno mu se učinilo kao da s najavljenim izborima, iako možda još ne sviće »zora slobode«, a ono svakako da popuštaju »lanci diktature«. To više, što se s mjerodavnog mjesta obećalo da će se i opoziciji dopustiti da i ona pokuša sreću.

Doktor Mirko Kotarski nije bio više mlad čovjek (pedesetu je bio već prebacio preko ramena) i nije se tako lako i brzo zanosio velikim nadama i iluzijama, ali sada, poslije toli-ko godina teške potištenosti i beznadnosti, ta ga je vijest bocnula neobično živo u srce i

¹ *Khuen* – Dragutin Khuen-Héderváry (1849-1918), ozloglašeni mađaronski hrvatski ban

ono se ovilo zabranjenom hrvatskom trobojnicom, ispunilo nadom, junaštvom i prkosom:

– Puste li opoziciju doista na izbore, ja za nju dajem svoj glas, pa makar glasanje bilo i javno! – rekao je on odlučno. – Kud puklo, da puklo!... Jedanput se živi, a to neka bude pošteno!...

Međutim doskora se pokazalo kako za činovnika još uvijek nije zdravo da svoje misli i namjere izražava glasno. To mu je, pomalo prijateljski, ali i dosta strogo, napomenuo gospodin sreski načelnik, upozorivši ga da će najsavjesnije voditi računa o političkom vladanju činovnika. Stoga, ako mu je mila glava i služba, neka se mane vratolomija.

Doktor Kotarski je prijateljsku opomenu primio s kiselom zahvalnošću, ali slobodu misli je junački zadržao.

– Slava Bogu – tješio se on – što ni jedan zlikovac od izumitelja koji doguraše čovječanstvo na rub propasti, nije uspio pronaći aparat, nalik možda na Röntgenov, kojim bi se mogle na užas i zator ljudskoga roda – čitati misli, osjećaji i želje, skrivene pod tvrdom korom čovječe lubanje!... Tu još nema cenzure!...

Mislio je dakle najslobodnije, gotovo buntovno, ali je svoju junačku odluku nosio tiho i nečujno. Jer jezik je zavezao vrlo pažljivo. Na koncu konca, i bez obzira na policijsku opasnost, zar treba svatko znati naše misli?

Međutim ženi je ipak trebalo reći. Prvo, nije on Turčin staroga tipa, nego Evropejac, čovjek koji ženu voli, poštiva i vidi u njoj druga, a drugo, i ona je ljuta opozicionalka, Hrvatica – vatra živa, ona ga razumije potpuno. I doista, ona je njegovu odluku odobrila. Samo u nje je bilo nešto življe pamćenje negoli u njega, i pokraj sveg zanosa ostalo je dosta opreza i smisla za stvarnost.

Dosjetila se ona kao uzgred kako je ono bilo pred desetak godina kad je on isto tako mislio da mu savjest i dužnost nalažu ne samo da glasuje po svom uvjerenju (lako je onda bilo kad se kuglicama glasovalo) nego i da aktivno radi za narodnu stvar, pa ga nagradiše brzojavno: mirovinom. Nije to bio udarac bogzna kakav, vremena su bila bolja, on je doktorom ostao i dalje, iako je honorar kapao natanko, sve zbog patriotizma i velikodušnosti. Jedni s patriotizmom kuće grade, a drugi glođu koru... Tješili ih drugi, a i sami sebe: »Kad sunce dođe pred naša vrata, sve će biti dvostruko popravljeno!«...

Dočekao doskora i to. Sjeli naši, ne baš na vlast, nego samo malo uz vlast, pa se sve živo pretvorilo u rodoljube i u mučenike. Oni pak što su prisjeli uz vladu, naduli se kao da su se rodili na ministarskim stolicama. Nikoga pravo i ne poznaju! Od visine na koju se popeše, zamutio im se vid!... Doktor Kotarski, pomalo spor i nespretan, pomalo tih i diskretan, stigao među posljednjim moliteljima. Nije mnogo ni tražio: tek da ga uspostave: On da mu rekoše s dosadom: »Tko vas je putio da se kao činovnik petljate u politiku, imate vi i drugog posla! Nama činovnici nisu potrebni!« Pa tako jedva jedvice, pošto je pokušao na mnoga vrata, uspije te ga reaktiviraše.

Tu mu je slavnu uspomenu žena oživila, dosta kratko, ali poučno:

– Radi kako znaš, samo pazi da ti ne bude kao ono prije deset godina!...

On se malo kao i naljutio. Ako čovjek ima svoje uvjerenje, red je da za nj i trpi. Ovakva sitna stradanja nemaju važnosti, glavno je da ideja ostane nepobijeđena.

Žena mu je osim toga napomenula kako oni imaju djece, da im je sin već na sveučilištu, a i on je, nesretnik, okrenuo nalijevo, pa i njegovi grijesi padaju na ćaćina leđa. Može se

voljeti domovina i narod, ali čovjek mora misliti i na svoje najbliže. Na koncu, i oni su dio naroda!... Ne bi se smjelo ni na to zaboraviti!

Poslije žene došlo je do povjerljiva razgovora s prijateljem Ratkovićem iz Zagreba. Bio je to školski drug, inače neki savjetnik, osrednja zvjerka, ali stari činovnički zec, koji je uvijek puno toga znao, koji je imao fini nos i uho za senzacije, promjene, za ono što se iza brda valja.

– Slušaj, dragi Mirko, savjest ostavi na miru! – rekao je on. – Hoćeš li ipak da konzultiraš i savjest i uvjerenje, izvoli upitati sama sebe: Kakva korist opoziciji od tvog glasa? On tako i tako propada zajedno s opozicijom!... Pa za ovako jednu dubioznu stvar da izlažeš i sebe i obitelj progonima, jer si ti ionako zlo opisan, to se doista ne isplati.

– Jasno je da se ne isplati! U to ni ja ne sumnjam! – bunio se doktor Mirko Kotarski. Ponovio je s dubokim uvjerenjem svoju omiljelu devizu:

– Jedanput se živi, pa to neka bude pošteno!... Ja sam doduše najprosječniji medikus Evrope ali ja imam svoje uvjerenje i svoju čast!

– Amice dragi, o tom nema sumnje – odobrio je s filozofskim uzdahom prijatelj Ratković. – Treba biti pošten, ali zato ne treba srljati u propast! Tko pita za najprosječnijeg doktora Evrope, kako se ti sam nazivaš?!... Zar ti ne vidiš kuda srlja ta ista Evropa, kako joj svakog minuta prijeti rat, lom i slom?! Zato, prijatelju, carpe diem, pa uživaj ovo malo buržujskog dobra što ti ga je dao Bog, i ne stvaraj samome sebi suvišnih briga i komplikacija. Ta mi smo pedesetogodišnjaci i nas će vrijeme bez pardona pregaziti, vladali se mi ovako ili onako. Osim toga mi smo činovnici, to jest državni živi inventar, čija je sudbina da bez pitanja i poslušno prelazi iz jednih ruku u druge. Naša je dužnost bila i bit će: slušati, i to obično gore od nas samih!... Ali ako nismo do pedesete svoje godine došli do prave riječi, više zacijelo nećemo!... Što se tiče milog naroda, on ima onakvu vladu kakvu je zaslužio. To je davno poznata stvar, a ti ćeš svoju dužnost prema njemu izvršiti već i time što nećeš glasovati. Naprosto, ti ćeš se u pravo vrijeme razboljeti. Pametan čovjek, ako hoće da ostane častan, treba i to da izvede po mogućnosti bez žrtava, i – – kako da kažem – – sa stanovitim komforom...

Doktor Mirko Kotarski nije odmah kapitulirao. Mrgodio se, tu i tamo protestirao, druga nazvao cinikom, ali osjećao je jasno kako mu se tvrda odluka da glasuje za opoziciju, topi, mekša, ruši. Kad je stigao kući, stvorila se već nova odluka: da ne glasuje uopće. Ta odluka nije bila možda tako časna, tako junačka, ali u dušu mu je ulijevala više mira.

Istina, ne zadugo!

Razmahala se izborna borba baš opasno. Pojavilo se desetak kandidata, sve bolji od boljega. Do tada se i nije znalo koliko ima ljudi voljnih da se žrtvuju za narodno dobro. Bilo ih je iz svih slojeva. Jedan bivši seljak sa zlatnim zubima, odličan majstor u kartama, iskusan palikuća, tj. čovjek koji je svoje dvije kuće s uspjehom potpalio i digao osigurninu; školski nadzornik koji je tokom svoje karijere promijenio sve stranke i sva uvjerenja, denunciirajući uz put svoje starije i mlađe drugove; jedan svinjski trgovac koji je našao da je unosnije trgovati političkom robom negoli svinjama; iz jedne profesorske zbornice nenađano se izvukao mlad profesorčić, ljut unitaristički fanatik, koji se nadao da će sav parlamenat i svu javnost fascinirati svojim govorničkim darom i snažnim mislima; onda još jedan pop, pa učitelj i dva advokata. Ali iznad svih je naglo iskočio mladi odvjetnik dr Jurica Hitrec. Poslije očeve smrti naslijedio je kancelariju, oženio se prilično otmjeno i bogato, ali je i živio tako otmjeno i bogato, te ni miraz ženin ni kancelarija nisu mogli

podnijeti troškova. Pokušavao je zato već i prije da se zgodno politički plasira, međutim nije mu uspijevalo. Uvijek ga netko preskočio.

Sad mu se napokon nasmijala sreća: ne samo što ga »vezaše« na službenu listu, no mu dadoše i prvenstvo nad svima. Odozgo je nježno preporučeno da dr Jurica treba da bude izabran.

Dr Jurica Hitrec pokazao se sasvim neobičnim kandidatom. Situaciju je jasno progledao i bistrinom svoga shvaćanja sve je suparnike nadmašio.

Od izbornika nije se imao čemu nadati, pa mu preostala jedino vjera u silu i vlast. Zato se on nije mnogo klanjao ni ulagivao narodu, niti je mnogo molio. Ako je što obećavao, bilo je obećano s takvom sigurnošću kao da je već najmoćniji ministar. Ali je to opasnije prijetio. Oštro i gromko. Svatko tko nije za nj, neprijatelj je ne samo njegov nego i državni. Važnijim licima, seoskim starješinama, općinskim načelnicima, cestarima i lugarima, trgovcima, majstorima i gostioničarima, gospodi činovnicima i tako dalje, slao poruke: teško onom tko se usudi da bude protiv njega; a tko bude za njega, toga će obasjati sunce milosti njegove i vladine.

Neki se doista i poplašiše, jer s vragom nije dobro imati posla, ali narod, ono što se zove »široki slojevi«, drukčije je mislio. Dobije narod neki put volju da i on pokaže zube. Tako je znalo doći do vrlo veselih skupština. S jedne strane digla bi se grdna graja, grunulo bi i kamenje, zavitlale motike i štapovi, a s druge odgovor bio je jednako ljubazan: okrenuo bi se kundak, bajuneta, a i tane bi znalo čiju kožu poljubiti.

Bivalo je i iznenađenja. Tako skupština na Bikovskom Vrhju ispala tiho i pitomo, nitko da bi riječ protuslovio, čulo se čak i nekoliko »živio«, ali kad se gospodin kandidat Jurica vraćao kući, iz neke šikare grunulo nekoliko hitaca od kojih je jedan gospodinu kandidatu prosvirao kraj uha.

Stvar se zlo svršila. Napunili se zatvori kao nikada, žandarmerija imala pune ruke posla. S tim u vezi, dakako, i kotarski liječnik morao poneki put, i protiv svoje i protiv njihove volje, priskočiti k nekom grešnom buntovniku u zatvoru da mu zaustavi dušu što mu je već kliznula na vrh jezika, da mu odredi hladne obloge ili dade injekciju, ili mu se tko-god od onih što su pronađeni nevinima, bilo danju bilo noću, prikrao da mu napiše liječničku svjedodžbu. Da mu se nađe za svaki slučaj!

I pri tom poslu doktorovo se srce zalijevalo studenom grozom i vrućom srdžbom, a duša bezglasno vapila za pravdom.

Uto jednoga dana banuo u sresko načelstvo živi strah i trepet: čuveni inspektor Joza Benković. Jer onaj »epilog« skupštine na Bikovskom Vrhju, gdje je dr Jurica Hitrec skoro izgubio glavu, dobio je u svom administrativnom i političkom razvitku značenje prave pobune, pokušaja revolucije, koji je trebalo energično ugušiti, a zato je bio najpodesniji g. Joza Benković.

Ljudi se malo zgranuli. Gle, pa to je onaj isti Joza Benković koji je 1918. g. onako neslavno iščeznuo iz Velikoga Gnjezda, to je onaj slavni mađaronski predstojnik! Gle, tko bi to mislio kako se čovjek lijepo razvio i evolucionirao!...

I doista, većeg, vatrenijeg i opasnijeg patriote od njega nije bilo. Prije negoli će poći »na lice mjesta« na uredovanje, sazvaio on preda se sve činovništvo. Održao im kratak ali krepak rodoljubiv govor, pun lijepih pouka i misli o dužnostima prema narodu i domovini i o vladanju na izborima. Građane je podijelio u otvorene neprijatelje države i prijatelje države. Pošto je neprijateljima države, tj. opoziciji, nagovijestio najcrnju propast, a

prijateljima priznanje i eventualnu nagradu, oborio se nemilosrdno na one najodvratnije tipove, na kukavice i špekulante, koji bi htjeli sjediti na dvije stolice, na one koji misle da će se komotno izvući da ne glasuju ni amo ni tamo, koji mudruju kako bi se ustegnuli od glasovanja. Te treba pričepiti, jer su to podmukli neprijatelji države, a zato i najopasniji.

I onda, kao da ga je sam Duh sveti prosvijetlio, oborio se izravno baš na doktora Mirka Kotarskoga. Najprije zbog odveć revnog zauzimanja za uhapšenike, zatim radi upravo izazovnih i po vlast uvredljivih liječničkih svjedodžaba, a na kraju ga je označio kao jednog od tih opasnih neutralaca.

Dr Mirko Kotarski problijedio, uzdrhtao i odlučno protestirao: otkuda g. inspektor to sve zna, kakav je to ton i način?!...

– Molim, ne uzrujavajte se, gospodine doktore! – odgovorio mu je hladno g. inspektor.
– Čuvajte svoje živce za krupnije stvari. Možda će vas, na primjer, zanimati da je sinoć uhapšen i vaš gospodin sin.

– Moj sin? – zaprepastio se doktor Kotarski; toliko više, što je to bilo i vrlo vjerojatno, jer je dečko bio doista usijana glava.

– Da, da, vaš sin! – potvrdio je g. inspektor, dodavši sasvim dobroćudno: – Uostalom, možda će se stvar još dati urediti. Svakako, mnogo ovisi od vašeg držanja petoga maja!

Sad je doktoru Mirku Kotarskom sasvim pokislo perje. Poklopio se, snuždio i gotovo razbolio. Žena odjurila u Zagreb da vidi šta je sa sinom, jer se žensko može u takvim slučajevima poslužiti i suzama i psovkama, a on, doktor Kotarski, ostao kod kuće, šetajući cio dan i dobar dio noći po svojoj ordinaciji.

Kad bi izišao na ulicu, ostali činovnici nekako bi ga se klonili ili, ako se nije moglo ukloniti, razgovarali ukratko. Bilo je međutim i nešto hrabrijih koji bi se upuštali i u dulji, povjerljiviji govor, koji bi ga upozoravali na opasnost.

– Znaite, doktore, to je jako nezgodno što ste Benkoviću zapeli za oko. Strašan je on!

– Neka je strašan! Šta mi on može, šta mi mogu drugi? Staviti će me u penziju, pa svršeno! Ja ne glasam uopće!

– Oprostite, dragi doktore, ali prema onom što sam čuo mogli biste ostati i bez penzije. Hitrec prijeti da će tražiti da se kod vas načini premetačina i da vas zatvore. Pa onda, vaš sin... Pustite, doktore, sve k vragu! Znaite li kako se ono kaže:

*Činovniku – kakva bila –
vladina je stranka mila!...*

– To vam je stara i vječna pjesma!... Uostalom, žuri mi se. Ovo što smo govorili, ostaje među nama, zar ne?

– To se razumije!

– Sluga pokoran, doktore.

– Klanjam se!

Tako je napokon došao i peti svibnja. Osvanuo je sav bijel, zabijeljela se polja i livade od mraza kakvog davno ne zapamtiše, a već dan prije javio im vincilir da su u vinogradu stradale sve breskve. Sigurno je da će đavo odnijeti i sam vinograd.

Uostalom, to je bila malenkost. Ali on, dr Mirko Kotarski, napokon je i definitivno, poslije neprospavane noći, stvorio odluku da glasuje, da glasuje za vladu. Žena mu samo kukala: ta sin im je u zatvoru, bog zna šta će biti s njim. Neće valjda dopustiti da mu zbog tvrdoglavosti dijete strada. Želi li možda i on sam doći u zatvor, da i njemu prebrajaju rebra i glade tabane? Nije li on činovnik, a ne političar od zanata? Glavno je da u srcu ostane čist, a glasovanje je puka formalnost!...

Ustao je kasno. Bilo je već prošlo i osam sati. Oblačio se lijeno, mrzovoljno, umorno. Na leđima mu teret, u ustima mu bljutavo. Da mu se pokriti ćebetom preko glave i zaplakati! Zaplakati nad svojom propasti!

Umio se i stao pred veliko ogledalo da sveže kravatu i da se počeshlja. Obično je to radio tako automatski da sebe zapravo i nije vidio. Ali sad se zagledao u svoju sliku oštro i kritički.

Kad god bi se on tako živo zagledao u tu svoju sliku, u to svoje lice, uvijek mu se ono učinilo nekako strano, nepoznato, kao da u njemu ne prepoznaje samoga sebe. Jer kad je sebe gledao u duhu, on se vidio sasvim drugačijim. Istina, ni ljepšim ni pametnijim, ali umornijim, zamišljenijim, za sijaset sitnih i krupnih misli, briga, problema, što bi se sve moralo čitati u očima, na ustima, na čelu... Međutim ovo lice koje on sada promatra, sasvim je spokojno i blago. Oči su doduše malo umorne, kosa je sijeda i rijetka, ali obrazi odaju zdravlje i udoban život, sijedi podrezani brkovi ispod blago kukastog nosa daju mu laskavu sličnost sa Lloydom Georgeom,² dok bi okrugla, obrijana brada i lak podvoljak ukazivali na zadovoljstvo.

Kad je još konstatirao da će to isto lice istoga dana javno i jasno dati svoj glas za gospodina Bogoljuba Jeftića³ i Juricu Hitreca, onda je glasno pljunuo u tu svoju sliku. Pljunuo je doduše samo simbolički (jer bi bilo ipak nepristojno napraviti takvu svinjariju na zrcalu svoje žene), ali je zato razgovijetno skresao sebi u brk sve što je u taj tren o sebi mislio.

– Bijedniče, mizerijo, kukavice, ništarijo! Gadiš mi se!

Onda je otišao u općinu i glasovao.

Sad eto tu leži i još boluje. Boluje on tako već pet dana, rastresen je kod pacijenata, sa ženom se svađa, to jest izbjegava dugačke razgovore. Sve ga nervira, sve mu je dosadno i glupavo. Sin mu je još uvijek u zatvoru, a g. Jurica Hitrec, koji je s divnom manjinom dobio mandat, ostentativno čeka da ga doktor, iako je od njega puno stariji, prvi pozdravi. Jer Hitrec je sada narodni poslanik, a doktor Kotarski je činovničič.

Ovaj stari kožnati otoman s izlomljenim perima na kome sada leži pušeci cigaretu za cigaretom, sad mu je najmilije utočište. Taj otoman i ta ordinacija, skromna, ponešto otrcana i primitivna ordinacija prosječnog, starijeg seoskog liječnika.

Ljuti se zovu li ga kakvom pacijentu, a još se većma ljuti kad mu bolesnik dolazi ovako, odmah poslije ručka, pa još »s razbitim gupcem«, kako se izvoljela izraziti njihova ljepo-

² *David Lloyd George* (1863-1945), u to vrijeme dobro poznati britanski liberalni političar i državnik, premijer Velike Britanije 1916-1922.

³ *Jeftić, Bogoljub* (1888-1960) – Bogoljub Jevtić, srpski političar i diplomat; do 1935. ministar vanjskih poslova i premijer kraljevine Jugoslavije; nositelj liste režimske Jugoslavenske nacionalne stranke na izborima te godine. Premda je njegova lista dobila izbore, Jevtić je bio prisiljen povući se sa čela stranke i vlade jer je pobjeda nad Mačekovom Ujedinjenom opozicijom bila minimalna.

tica Jalža. Ne treba ni da gleda, ni da pita, već unaprijed zna da i taj dolazi po liječničku svjedodžbu. Zacijelo, tek što je pušten iz zatvora, evo ga već k njemu, doktoru.

Koji im je đavao došao, kakva je to luda moda zavladała baš u tom njegovom kotaru, te svi navališe po svjedodžbe?

Kakva im korist od toga? Njemu su ta »uvjerenja« donijela svu ovu bruku i muku, sva poniženja i moralnu katastrofu.

Leži on tako na svom otomanu i ljuti se. Čuje jasno kako taj pacijent tamo u predsoblju kašlje i pljučka. Vrlo vjerojatno na pod, iako je na zidu obješena opomena: Zabranjeno pljuvati na pod!...

Napokon se doktor s naročitim naporom volje istrgne iz svog očajja i klonulosti (jer ipak ne može ostaviti tog jadnika da čeka čitavu vječnost!...), ustane, obuče bijeli ogrtač i sasvim službeno, liječnički otvori vrata.

– Izvolite, uđite!

U sobu uđe povisok, tanak čovjek, obučen kako su već hrvatski seljaci u novije vrijeme obučeni, tanko i zakrpano.

– Dakle, da vidimo, šta je? – upita doktor.

Seljak skinu maramu ispod nosa i ukažu se iznakažena otečena usta iznad kojih su smiješno stršili u zrak tanki, raščupani i plavi brkovi. Sa svojim hrapavim i ne baš čistim prstom odvrnu gornju usnicu i tu se ukaza prazna, krvava čeljust.

– To sem dobio z kundakom!

Doktor se zagleda u blijedo, izmučeno lice iz kojega ga gledahu dva plava, nešto upala, ali bistra i oštra oka.

– Čuješ, mi se već poznamo!

Nasmija se čovjek koliko mu ranjena usta dopuštahu.

– To se zna! – smrsi on mučno. – Ja sem Janko Klasnić iz općine Bikovski Vrh!...

– Dobro su te uredili!... Nisam li ti ja lijepo govorio još lani: budi miran, pusti politiku k vragu.

Mučno je bilo Janku govoriti, ali opet, sve lomeći jezik, oprezno i polako pokušao da se brani.

– Pak se ja i ne bavim politikom. Lanjske zime sem nosil i delil one letake. To je bilo se. Negdo i to mora... A sad, sad bi bil čisto miren, samo da vrag nî donesel k nami onoga fiškala Hitreca.

– Šta ti je on skrivio?

– El on? Ja njega imam na zubu još od onda kad sam se prvi put sastal sa Slobodom. I sad ga je vrag donesel k nami, na naše brege. I onda su ga tam pričekali i pucali su, samo nije bilo dobroga strelca... To je velika škoda! Pak su onda mene zgrabili da sem ja kriv, a ja, to se zna, zaprl sem zube, i nis štel priznati. Tak su mi onda z kundakom zube otrpili, ali od mene nisu nikaj zvekli. Saka čast i momu društvu, nijeden jedini da bi priznal. Bogme je trebalo i trpeti!... Ali kaj je istina, vama bum priznal: ja sam pucal.

– Ništa me ne zanima! – naljutio se doktor Kotarski sasvim ozbiljno i još se preplašio.

– Ništa ti tu ne trebaš priznavati. Misliš da sam željan da se i ja natežem sa žandarima i sa sudom. Imam ja dosta svojih briga i jada!

– To ja znam. Svi mi to znamo. Makar ste i gospon, vi ste naš. Zato vama morem priznati.

Slatko je to bilo čuti doktoru Mirku Kotarskom. To mu je doista bio melem na ranu, utjeha za dušu, spasonosna injekcija umirućem ponosu. On se ipak namrgodio i nastavio strogo.

– Sad ti meni reci šta ti hoćeš od mene. Zube ti ja ne mogu nove staviti, prvo, jer je rana odveć svjež, drugo, jer ja nisam zubar. ti mogu jedino prepisati nešto da ti otekline brže prođe i da ne bude komplikacija.

– To ja znam, gospon doktor. Vraćta meni sad ni ne treba, to bu prošlo i samo, nego vi meni dajte svjedodžbu!

– Slutio sam to! – naljutio se opet doktor. – Koga će ti đavola svjedodžba?! S tom se svjedodžbom ne smiješ nigdje ni pokazati!

– Eh, sad još ne, to je istina! – promrsio je opet Janko, sve zaplićući jezikom, pa opet odlučno i živo. – Ali bude došlo sunce i pred naša vrata, i onda mi bude onaj ki mi je zube stukel, dal i nove delati!... O svom strošku!... Ili on ili onaj ki mu je zapovedal takve stvari delati.

– He – he, moj Janko, nećeš ti toga tako skoro dočekati!

– Možda i bum! – nastavio Janko uporno. – Znete, kak je, mi smo za pravicu. M i u p r a v i c u v j e r u j e m o i m i s e n e d a m o ! . . .

Doktor slegao ramenima, sjeo za stol i počeo pisati svjedodžbu. Nije mu bio drag taj posao. Smatrao ga je sasvim beskorisnim za toga bijednika, a za sebe opasnim. Tko zna kada može dospjeti taj dokumenat, pa će se na nj opet dići kuka i motika! Ali šta može? Barem tu dužnost treba da izvrši pošteno.

Napisa svjedodžbu i još recept za otečena usta, pa to dade Janku.

– Kaj sem dužen?

– Ništa! – odgovori doktor kratko.

– Ja doduše niti nemam penez – nasmija se Janko krljavo i mučno – ali pitati se mora... E onda, gospon doktor, fala i zbogom!...

Stao doktor Mirko Kotarski uz prozor. Zamislio se. Janko Klasnić već prelazio preko puta na drugu stranu. Tur mu bio poderan i nezgrapno zakrpan nekom žutom krpom. Opanci stari, traljavi, sivi. Ali hod je bio miran, čvrst. Pa još kad se ogledao na doktorov prozor, nasmijala mu se dva oka, vedro, skoro obješenjački.

– Taj eto vjeruje i zato je kadar i da izdrži! Tko mu šta može!...

Opet je oblak žalosti poklopio doktorovu dušu. Nešto ga ugrizlo za srce. Nešto nalik na stid i zavist.

Rječnik

amice (lat.) – prijatelju

carpe diem (lat.) – latinska izreka: iskoristi dan, što možeš učiniti danas, ne ostavljaj za sutra

krljivo – krezubo

medikus (lat.) – liječnik

ostentativno (lat.) – očito, upadljivo, vidljivo, nedvosmisleno

srez (prid. *sreski*) – teritorijalna jedinica u kraljevini Jugoslaviji, kotar, okrug

vincilir (mađ.) – nadstojnik vinograda, vinogradar

vračstvo (kajk.) – ljekarija, liječenje